

Mercè Durfort i Coll (1943-2022)

Mercè Durfort, la passió per la ciència i la llengua

JOAN JOFRE I TORROELLA

Institut d'Estudis Catalans i Reial Acadèmia de Ciències
i Arts de Barcelona

TERMINÀLIA 28 (2023): 89-90 · DOI: 10.2436/20.2503.01.198

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)

<https://terminalia.iec.cat>

El 7 d'abril de 2022 ens va deixar la doctora Mercè Durfort i Coll, catedràtica emèrita de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. La seva biografia està marcada per una destacada personalitat i una brillant i perllongada carrera, cosa que forçosament em portarà a mencionar només els aspectes més rellevants de la seva trajectòria.

Va néixer el 4 d'abril de 1943, enmig dels horrors de l'exili i la Segona Guerra Mundial, a la comuna de La Suze-sur-Sarthe (País del Loira). En tornar a Catalunya, començà la seva formació en temps plens de dificultats, la qual cosa li va proporcionar una personalitat molt definida, de la qual sobresortiren la generositat, l'exigència, l'exquisida educació en el tracte i les inquietuds científiques i humanístiques. En un article publicat a la revista *Mètode* poc després de la seva mort, el doctor Juli Peretó, catedràtic de Bioquímica de la Universitat de València, la definia com una gran dama de la ciència, definició que m'ha semblat molt encertada. A més, molts pensem que la doctora Mercè Durfort va ser una «institució» en totes les corporacions en què va estar implicada, i arreu va deixar una pejtada inesborrable, un veritable exemple a seguir.

Estudià la llicenciatura de Ciències Biològiques a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, que va acabar l'any 1965. Es doctorà a la mateixa universitat, l'any 1973, amb una tesi doctoral que portava per

Mercè Durfort

Font: Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Fotografia: Jordi Pareto

Mercè Durfort, la passió per la ciència i la llengua

JOAN JOFRE I TORROELLA

Font: Arxíu de l'Institut d'Estudis Catalans

Amb la Dra. Casas i Sicart a l'acte acadèmic de celebració del goè aniversari de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1997

títol *Ultraestructura de la gónada femenina de algunos moluscos*. Aquesta va ser la primera recerca en què s'utilitzà el microscopi electrònic a la Universitat de Barcelona. Després va fer una carrera docent seguint la pauta habitual, és a dir, amb un primer període en què fou professora ajudant, seguit d'una etapa com a professora adjunta, i, finalment, obtingué la primera càtedra de Biologia Cel·lular de la Universitat de Barcelona l'any 1985, on va seguir fins a la seva jubilació i, un cop jubilada, com a professora emèrita.

Per la seva perllongada i brillant trajectòria va rebre premis i nombrosos reconeixements, com ara el d'acadèmica de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1993), i va ser, després de 229 anys d'existència, la primera científica que hi va ingressar; membre de l'Institut d'Estudis Catalans adscrita a la Secció de Ciències Biològiques (1989); sòcia d'honor de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) i de la Societat Catalana de Biologia; acadèmica corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya (2000) i de la Reial Acadèmia de Doctors d'Espanya (2007); Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic (2001); Creu de Sant Jordi (2004), i membre d'honor de la Càtedra Santiago Ramón y Cajal de la Universitat de Ciències Mèdiques de l'Havana, a Cuba (2014).

Dins de l'espectre d'activitats dutes a terme fonamentalment a la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, la seva segona, o tal vegada primera, casa, o si més no el seu centre d'operacions, sobresurt la docència. Com a professora de la Facultat participà a bastament en els ensenyaments reglats (llicenciatura i doctorat) que li corresponien impartir al seu departament. La seva entrega era total i va deixar un record inesborrable en moltes generacions d'estudiants de

biologia. Aquest impacte va quedar reflectit a les xarxes socials quan es va conèixer la seva mort. A més de textos per a docència que esmentaré més endavant, és autora de diversos vídeos metodològics, generalment de temes relacionats amb la seva recerca, pensats per donar suport a la docència, en una sèrie editada pel Servei d'Audiovisuals i l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Però, a més de la docència reglada, a partir de 1973, al Consell Directiu de la ICHN, va liderar una iniciativa que va tenir una gran capacitat de convocatòria, els Seminaris d'Estudis Universitaris. En aquest àmbit, durant anys va impartir cursos d'estiu d'histologia vegetal i animal i de microscòpia, organitzats pel Laboratori Biològic de Sarrià, i que gaudiren d'una gran popularitat entre els estudiants de biologia. I els darrers vint anys de vida va participar activament com a professora en els cursos d'extensió universitària organitzats per l'entitat Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de Barcelona, amb la col·laboració de la Universitat de Barcelona.

La seva activitat de recerca es va centrar en la gametogènesi de mol·luscs i crustacis, la histopatologia de bivalves marins, la caracterització dels seus paràsits microscòpics i la bioacumulació de substàncies tòxiques en els seus teixits. Aquestes àrees de recerca li van permetre conjugar la recerca fonamental, que enriqueix la seva tasca docent, amb una altra de més aplicada cap a la patologia causada per paràsits en espècies d'interès en aqüicultura. Aquesta recerca va donar lloc a més de cent publicacions científiques en revistes internacionals indexades, alguna apareguda el 2022, uns mesos després de la seva mort, i a un nombre important de treballs de divulgació sobre coneixement bàsic i d'altres sobre tècniques microscòpiques, aquests en català.

La seva recerca era sempre a partir de les imatges microscòpiques, per les quals sentia una veritable fasciació. Potser per això sentia una gran admiració per Santiago Ramón y Cajal, sobre qui va escriure diversos treballs, i una gran afició a buscar analogies entre estructures cel·lulars i formes explorades per l'art, sobretot l'arquitectura, que també va publicar, com a mínim en una memòria de la Reial Acadèmia de Ciències.

Tal com es podia esperar de la seva implicació en la feina, la doctora Durfort tampoc no va defugir mai la seva participació en les habitualment poc agradaïdes tasques de gestió, tant a la universitat com a les corporacions de les quals era membre. A la Universitat de Barcelona, va assumir la direcció del Departament de Biologia Cel·lular de la Facultat de Biologia i també el Vicedeganat de Docència durant el deganat del doctor Josep Planas. A la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona exercí diferents càrrecs, entre els quals el d'acadèmica bibliotecària i vicepresidenta. A l'Institut d'Estudis Catalans fou primer secretària i després presidenta de la Secció de Ciències Biològiques. A la Institució Catalana d'Història Natural, fou bibliotecària, i a la Societat Catalana de Biologia, vicepresidenta. És en aquest àmbit d'activitats en què vaig tractar més la doctora Durfort, i destacaria que, a més de complir com ningú amb les seves funcions específiques, sempre contribuïa amb exquisit tacte i gran sensibilitat al dia a dia i a la solució de problemes més o menys complexos. Ella sempre pensava en unes xocolatines o unes galetes per endolcir les reunions i en les flors per als actes públics.

Interessada com estava per tot allò relacionat amb els coneixements sobre biologia i amb la seva difusió, actuà a la Facultat de Biologia com a dinamitzadora d'activitats relacionades amb la cultura científica. Engegà nombroses iniciatives divulgatives i culturals, en les quals també participà, com ara l'Exponatura, mag-

nífica exposició anual de fotografies de natura, la Setmana Cultural de Sant Jordi i les exposicions de llibres sobre temes d'actualitat relacionats amb la biologia al vestíbul principal de la Facultat. També, a finals dels anys vuitanta, inicià una col·lecció d'instruments científics antics (microscopis, balances, centrífugues, etc.), que actualment estan exposats en vitrines distribuïdes al vestíbul de l'edifici principal de la Facultat i formen part del Museu Virtual de la Universitat de Barcelona.

El seu amor per la llengua catalana i la seva preocupació per expressar-se correctament en els àmbits de la docència, la descripció de la recerca i la difusió li van fer dedicar molts esforços a la utilització d'un català correcte en la comunicació científica, sobretot en l'àrea de la biologia. Com a presidenta de la Comissió de Dinamització Lingüística de la Facultat de Biologia, va impulsar l'ús del català en totes les activitats de la Facultat que s'hi organitzaven. Per tal de donar eines adients per a aquest ús, va escriure diverses publicacions de diferent índole i realitzà traduccions de llibres d'histologia i de biologia cel·lular. En aquest terreny, destaca la coordinació, junt amb el doctor Miquel Llobera, catedràtic de Bioquímica, de la traducció de les cinc primeres edicions d'un llibre de text de biologia cel·lular i molecular de referència, conegut entre els seus usuaris, és a dir, professorat i estudiants, com «l'Alberts». Ben segur que aquestes activitats la van dur a preocupar-se per l'estudi terminològic en la llengua catalana de mots de caire científic provinents d'altres llengües. Per això va col·laborar amb diferents entitats especialitzades en terminologia i també va publicar alguns articles al respecte.

Estic segur que aquests trets de la doctora Mercè Durfort han esdevingut un paradigma moral i ètic per a tots aquells que hem tingut l'honor de conèixer-la. ✿

JOAN JOFRE I TORROELLA

Natural de Girona, es llicencià (1971) i doctorà (1974) en Ciències Biològiques a la Universitat de Barcelona. Des de 1982 és catedràtic de la mateixa universitat, de la qual va ser vicerector des de 1986 fins a 1990. Actualment n'és catedràtic emèrit. És també acadèmic i president (2018-2021) de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Ha rebut la Medalla

Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic de la Generalitat de Catalunya (1998) i és membre de l'American Academy of Microbiology des de 2001. La seva activitat de recerca s'ha centrat principalment en l'estudi de la presència, la persistència al medi i la resistència als tractaments de microorganismes patògens de transmissió fecal-oral i dels seus indicadors en el medi aquàtic.

Institut
d'Estudis
Catalans

Terminologia a l'IEC

Mercè Durfort, com a membre de la Secció de Ciències Biològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, va elaborar el *Vocabulari de biologia de la reproducció*, que avui es pot consultar des del [portal CiT](#).

Va intervenir activament en la selecció i revisió dels termes de biologia per a les dues edicions del *Diccionari de la llengua catalana* (1995 i 2007).

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Universitat de Barcelona

Mercè Durfort va ser presidenta de la Comissió de Dinamització Lingüística de la Facultat de Biologia i, des d'aquesta Comissió, va impulsar l'elaboració del *Vocabulari de biologia cel·lular* i el *Vocabulari de genètica*, que avui es poden consultar al portal de terminologia [UBTERM](#).

centre de terminologia

TERMCAT

Mercè Durfort tenia un gran interès per la llengua. Va ser una de les especialistes referents en biologia cel·lular del TERMCAT i va col·laborar com a assessora en la fixació de la terminologia catalana de l'àmbit de la biologia, i específicament de la genètica i la biologia cel·lular, des de principis dels anys noranta fins gairebé al final de la seva vida.

Pel que fa a la normalització terminològica, va intervenir en la decisió sobre el criteri d'ús de les sigles ADN/DNA i ARN/NRA, en l'establiment del criteri sobre els noms catalans dels enzims i en la normalització de termes del seu àmbit, com ara *cèl·lula mare*, *embolcall nuclear*, *internitzar*, *patrimoni genètic*, *ratolí genomodificat*, *serotip*, *vesícula de transport* o *vitel*, entre molts altres.

Destaca, també, la seva col·laboració en el procés de revisió del contingut global del *Diccionari de biologia cel·lular*, publicat el 1994 per la Fundació Barcelona i el TERMCAT, i en la revisió científica de les àrees de clonatge i cèl·lules mare del *Diccionari de bioètica*, publicat el 2019 el TERMCAT i el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, en col·laboració amb el Comitè de Bioètica de Catalunya.

Com a membre de la Secció de Ciències Biològiques de l'IEC, també va participar en la revisió de termes de l'àrea de reproducció vinculats a l'actualització de la terminologia de genètica del *Diccionari enciclopèdic de medicina* (DEMCAT).

Terminàlia

Mercè Durfort va formar part del Consell Assessor de la revista TERMINÀLIA, des de la seva fundació el 2009 fins que ens va deixar. Li hem d'agrair el suport constant i les paraules tan amables i encoratjadores que sempre ens feia arribar quan rebia cada número.